

Zygmunt Pyzik

Grób kultury amfor kulistych z Biniątek, pow. Busko-Zdrój

Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego 4, 45-55

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

GRÓB KULTURY AMFOR KULISTYCH Z BINIĄTEK, POW. BUSKO-ZDRÓJ

W dniach 15—17 października 1962 roku autor niniejszego opisu, działając z ramienia Muzeum Świętokrzyskiego w Kielcach, przeprowadził archeologiczne badania ratownicze grobu kultury amfor kulistych w Biniątkach, GRN Bronina, pow. Busko-Zdrój.

Opisywany grób odkryty został przypadkowo jesienią 1960 roku przez miejscowego rolnika, Józefa Śledzika, który, wydobywając glinę na nieużytkach gromadzkich zwanych „Gliniarkami”, natrafił na rozbite naczynie gliniane; zaopiekował się nim i następnie przekazał je niżej podpisanemu, prowadzącemu w tym czasie badania osady kultury łużyckiej w Siesławicach, wsi położonej w odległości 3 km na północny wschód od Biniątek.

Uroczysko „Gliniarki” stanowi własność zbiorową mieszkańców Biniątek. Jest to nieduży obszar o zarysie w przybliżeniu prostokątnym i wymiarach 19×34 m. Od kilkunastu lat rolnicy tutejsi wydobywają na „Gliniarkach” glinę, przez co teren ten jest bardzo zniszczony i nierówny. Eksploatowana glina stanowi podłoże ciężkiej brunatnoczarnej gleby rędzinowej, zawierającej związki manganu, które nadają jej czarną barwę i tłustość¹.

Obecna powierzchnia „Gliniarek”, w porównaniu z sąsiednimi polami uprawnymi, pośród których leży, wskutek wyeksploatowania sporej ilości gliny jest niższa o 50 do około 100 cm. Uroczysko położone jest za wsią, w odległości 275 m na wschód od przejazdu kolejowego (opodal mostu).

PRZEBIEG BADAŃ

Wytyczono wykop o wymiarach 5×10 m wzdłuż osi N—S, który zlokalizowano w południowo-wschodniej części „Gliniarek”, w miejscu znalezienia przez J. Śledzika wymienionych wyżej skorup.

Po zdjęciu cienkiej warstwy darni ukazała się bądź próchnica o zabarwieniu brunatnoczarnym, bądź glina koloru brązowego. Już po wstępnej części eksploracji, którą prowadzono cienkimi warstewkami mechanicznymi, kilkucentymetrowej grubości, okazało się, iż na znacznej części wykopu zalega niczym nie zakłócona warstwa gliny, tworząca podłoże calcowe.

¹ Rodzaj gleby określiła mgr inż. Eugenia Fijałkowska, za co składam Jej serdeczne podziękowanie.

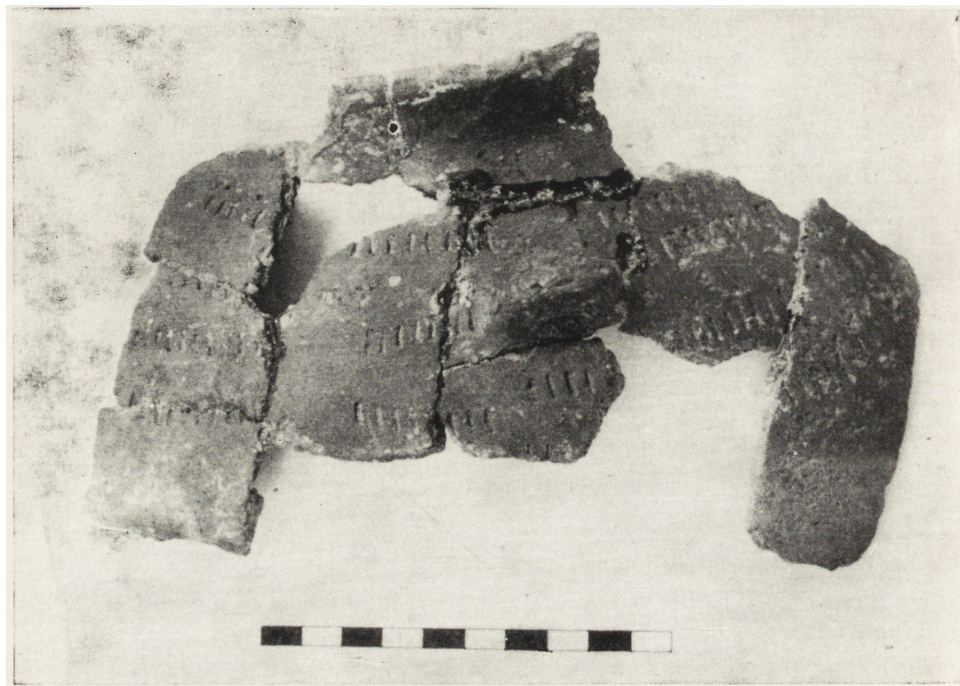

Ryc. 2. Biniątki, pow. Busko. Fragmenty naczyń glinianych

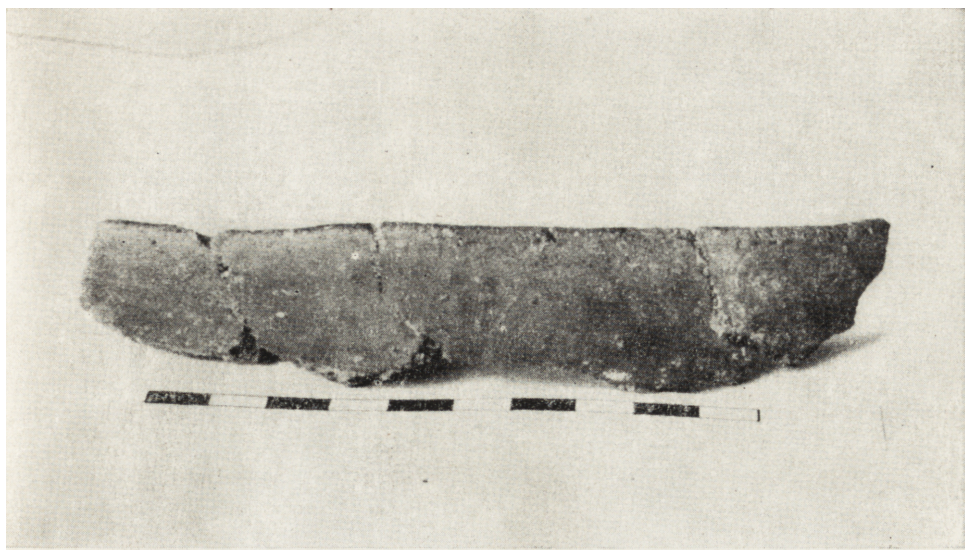
1. Fragmenty amfory kulistej zaopatrzonej w 4 małe ucha pionowo przekłute, rozmieszczone symetrycznie w górnej części brzuśca (rys. 2—6). Jest to naczynie o cienkich, obustronnie gładzonych ściankach koloru brunatnego oraz miejscami ciemnobrązowego i płaskim dnie. Szyjka krótka, odchylona. Krawędź wylewu lekko zaokrąglona. Środkowa i górna część brzuśca zdobiona pięcioma poziomymi rzędami głęboko wyciskanych słupków pionowych i jednym również dookolnym rzędem dołków, umieszczonym nieco poniżej nasady szyjki. Gлина z dużą ilością średniej wielkości ziarn tłucznia granitowego. Średnica wylewu 19 cm, dna 11 cm, grubość ścianki 0,5 cm.

2. Fragmenty amfory z dwoma uchami taśmowatymi umieszczonymi u nasady krótkiej, prawie pionowej szyjki słabo odchylonej w części przykrawędnej (ryc. 7). Ścianki zewnątrz gładkie, wewnątrz mocno chropowate i nierówne, koloru brązowobrunatnego. Średnica wylewu 7,5 cm, grubość ścianki 0,6 cm. Gлина z dużą ilością średnioziarnistego tłucznia granitowego.

3. Ułamki bogato zdobionej amfory (ryc. 8—11) z poziomo przekłutymi małymi uszkami w górnej części brzuśca, z których trzy zachowały się. Szyjka krótka, lekko odchylona. Ornament występuje na szyjce i brzuścu. Pod krawędzią wylewu przebiega dookólna linia sznurowa, poniżej grupy słupków pionowych, w dalszej kolejności rząd słupków w układzie zygzakowatym, podzielony na grupy i u nasady szyjki dookólna linia pojedynczego sznura, podzielona na odcinki. W górnej partii brzuśca pomiędzy uszkami rząd słupków poziomych i w układzie jodełkowym. Środkową część brzuśca zdoi ornament sznurowy w postaci zdwojonych linii przerywanych, łukowato zwi-

Ryc. 3—4. Biniątki, pow. Busko. Fragmenty naczyń glinianych

Ryc. 5—6. Biniątki, pow. Busko. Fragmenty naczyń glinianych

Ryc. 7—8. Biniątki, pow. Busko. Fragmenty naczyń glinianych

Ryc. 9—10. Biniątki, pow. Busko. Fragmenty naczyń glinianych

Ryc. 11—12. Biniątki, pow. Busko. Fragmenty naczyń glinianych

sających w dół. Ścianki dwustronnie gładzone, zewnątrz brunatne z odcieniem brązowym, wewnątrz stalowoszare. Średnica wylewu 23 cm, grubość ścianki 0,4 cm.

4. Ułamki nieokreślonego naczynia szerokootworowego (ryc. 12) zdobionego pod krawędzią wylewu motywami złożonymi z rzędów słupków pionowych i zygzaków.

5. Dwa ułamki naczynia o brązoceglastej ściance grubości 1 cm.

6. Cienki wiórek krzemienny o regularnym smukłym kształcie, z ułamaną podstawą i wierzchołkiem. Długość zachowanej części 3 cm, szerokość 1,3 cm. Surowiec szary, biało nakrapiany.

OMÓWIENIE ZNALEZISKA

Odkryty w Biniątkach grób zawierał szczątki szkieletu dorosłego mężczyzny w wieku *adultus* (25 — 30 rok życia). Osobnik należał do jednego z typów długogłowych². Pochowany został w grobie z obstawą kamienną, przypuszczalnie płaskim. O pozycji ułożenia nieboszczyka trudno coś bliższego powiedzieć ze względu na wydatne zniszczenie grobu w okresie przed podjęciem badań ratowniczych, jak również z powodu złego zachowania się szkieletu. Wszelako część szczątków szkieletu znajdowała się w stanie nie naruszonym. Układ tej grupy kości wskazuje, iż zmarły spoczywał w pozycji skurzonej.

W skład inwentarza grobowego wchodziło 5 naczyń zachowanych w stanie całkowitego stłuczenia i 1 wiór krzemienny. Stwierdzono, iż trzy spośród znalezionych naczyń były zdobione ornamentem stempelkowym, w tym jedno dodatkowo motywem sznurowym. Ścianki tych naczyń były gładzone po obu stronach. Zewnętrzna strona ścianek była wygładzona starannie. Wykonane były z masy ceramicznej zawierającej dużo średnioziarnistego tłucznia granitowego. W celu pozbawienia zewnętrznej powierzchni ścianek naczyń chropowatości wynikłej z zawartego w masie ceramicznej tłucznia, charakteryzującego się ostrokrawędzistością i rozmiarami ziarn, powlekano ją dodatkowo roztworem gliny nie zawierającej domieszki schudzającej. Dopiero po dokonaniu tej czynności naczynia ostatecznie wygładzano.

Wypalenie naczyń można określić ogólnie jako dość dobre, chociaż jest ono niejednolite. O tym ostatnim przekonuje przede wszystkim zróżnicowany kolor przełomu i powierzchni ścianek. Znalezione fragmenty naczyń są zachowane dobrze, nie łuszczą się i nie kruszą, mimo iż większość ich stanowią skorupy cienkie, nie przekraczające 0,5 cm grubości.

Stwierdzone przy kamiennej obstawie grobu ślady ogniowe są cennym spostrzeżeniem, gdyż wskazują na istotną funkcję ognia w obrzędzie pogrzebowym.

Chronologię i przynależność kulturową grobu szkieletowego w Biniątkach określa stwierdzony w jego obrębie inwentarz: wiór krzemienny i ceramika charakterystyczna dla zespołów przynależnych do kultury amfor kulistych z późnej fazy neolitu polskiego. W ceramice z Biniątek uwidocznione są wpły-

² Badania antropologiczne szczątków ludzkich znalezionych w opisywanym grobie przeprowadziła mgr A. Wiercińska, analizę odontologiczną uzębienia ludzkiego wykonała dr K. Szlachetko. Obydwa opracowania publikowane są osobno w niniejszym tomie.

wy kultury pucharów lejkowatych (rzędy słupków pionowych i zygzaków) oraz kultury ceramiki sznurowej (ornamentyka sznurowa)³.

Wspomnieć jeszcze trzeba o odkryciu w pobliżu grobu w dwu miejscach warstwy spalenizny, w której obok węgielków i przepalonych kamieni znaleziono także kości krowy, świni i psa (?)⁴. Odkrycie to może być interpretowane jako ślad odbytej przy grobie stypy pogrzebowej. Zwyczaj odbywania nad grobami uczt praktykowany był przez ludność kultury amfor kulistych⁵. Znaalezienie kości zwierząt hodowlanych rzuca poza tym pewne światło na zagadnienia gospodarcze społeczności, do której należał osobnik pochowany w grobie w Biniątkach.

Zygmunt Pyzik

³ J. Kostrzewski *Pradzieje Polski*, Poznań 1949, s. 43 i 58.

⁴ Wyniki analizy kości zwierzęcych dokonanej przez mgra W. Ławacza znajdują się w publikacji A. Wiercińskiej; zob. przyp. 2.

⁵ J. Kostrzewski, op. cit., s. 45.

ЗАХОРОНЕНИЕ ВРЕМЁН КУЛЬТУРЫ СФЕРИЧЕСКИХ АМФОР
ИЗ БИНЁНТЕК, ПОВЯТ БУСКО-ЗДРУЙ

В публикации содержится описание одиночного захоронения времён культуры сферических амфор, относящейся к поздней фазе неолита, изученного Свентокшиским музеем в 1962 году. Захоронение было окружено каменной оградой, составленной из глыб песчаника и гранитных валунов. Возле похороненного обнаружили следующие предметы: пять сосудов, украшенных штампованным и шнурочным орнаментом, а также один кремнёвый скребок. Поблизости от захоронения обнаружены следы остатков костра с расколотыми, термически оплавленными камнями, с костями коровы, свиньи и собаки (?), а также с древесными угольками. Это, предположительно, следы погребального обряда.

GRAVE OF GLOBULAR-AMPHORAE CULTURE AT BINIĄTKI
IN THE BUSKO-ZDRÓJ DISTRICT

The present paper contains the description of a single-skeleton grave of the Globular-Amphorae Culture dated from the late neolithic phase. The grave has been examined by the scientific staff of the Świętokrzyskie Museum, in 1962. Large fragments of sandstone and granite pebbles were put around it. The following inventory has been stated with the buried individual: 5 vessels decorated with stamped- and corded ornaments, and a flint chip. In the vicinity of the grave there have been found: traces of a hearth layer with split stones thermally cracked, bones of a cow as well as those of a swine and of a dog (?). Small pieces of charcoal have been also discovered. The above said findings are supposed to be the remains of a funeral feast.